

NEZNANI SREDNJOVJEKOVNI GRAD NA GORI IVANŠČICI

UDK 904 (497.5) "653"

Primljeno/received: 1999. 9. 28.

Prihvaćeno/accepted: 1999. 11. 12.

Krešimir Filipec

HR - 10000 Zagreb

Arheološki zavod Filozofskog fakulteta

I. Lučića 3

Godine 1998. vršena su arhitektonska snimanja i manja arheološka istraživanja na dosada neznanom srednjovjekovnom gradu na gori Ivanščici. Grad je smješten na vrlo dobroj poziciji s koje se nadzire jedan od prijelaza preko Ivanščice, kao i posjedi koji se steru prema jugu, sve do rijeke Krapine. Grad koji bi nosio ime "Židovina", kako ga danas nazivaju mještani, nije spomenut ni u jednom povijesnom izvoru. Uz dijelove arhitekture, na samome lokalitetu pronađena je i kasnosrednjovjekovna keramika i pećnjaci koji nam pomažu u preciznijoj dataciji samog lokaliteta.

Ključne riječi: Hrvatsko zagorje, Židovina, Stari gradovi – burgovi, srednji vijek

Starim gradovima na području Hrvatskog zagorja u literaturi je posvećena relativno velika pozornost, osobito u odnosu na lokalitete koji pripadaju ranijim razdobljima (npr: Klaić 1903/4; Klaić 1909; Szabo 1913/14; Szabo 1939; Klemenc-Saria 1939; Budak 1994; Tomičić 1995; Tomičić 1997; Miletić 1997; Miletić 1999). Unatoč tome što su riješena neka pitanja iz njihova razvoja, stanje istraženosti cijelog prostora još uvijek je nezadovoljavajuće. Danomice se novim istraživanjima naša saznanja umnožavaju, no samim time otvaraju se i novi problemi koje tek treba riješiti. Od XIII. stoljeća pa sve do sredine XIV. u diplomatskim ispravama će se spomenuti većina tvrdih gradova - burgova na području zagorske županije. Po tome se ovaj kraj ni po čemu ne razlikuje od ostale srednjovjekovne Slavonije gdje se osjeća pojačana izgradnja nakon

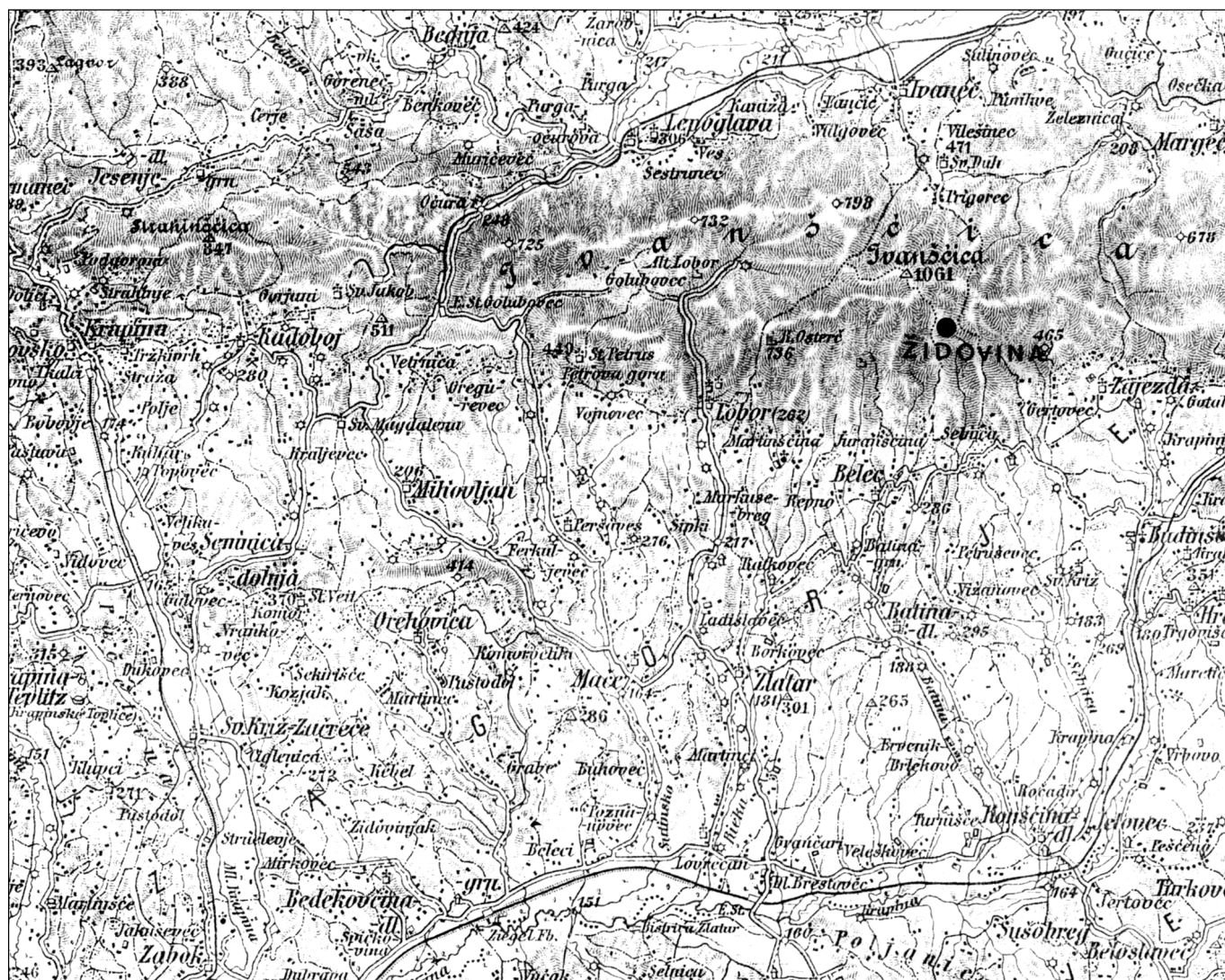
tatarske provale. Tako će između ostalih biti spomenuti i burgovi koji se nalaze na južnim obroncima Ivanščice. No grad koji bi nosio ime "Židovina" nije spomenut ni u jednom povijesnom izvoru. Na tome neznanome, novootkrivenom, gradu vršena su 1998. godine arhitektonska snimanja i manja arheološka istraživanja.¹ Grad se nalazi na području Krapinsko - zagorske županije, pripada gradu Zlataru, i katastarskoj općini Belec (slika 1). Smješten je nekako točno između starih srednjovjekovnih gradova Belca i Milengrada, na samoj tromedi katastarskih općina Belec, Zajezda i Ivanec.

U ispravi iz 1258. godine, u kojoj se opisuju međe zemlja koje pripadaju sv. Jurju (u Belcu) i Selnici, spominje se neko mjesto (*locus*) Pogana Gostun (CD IV: 111).² Teško je utvrditi gdje se točno nalazi spomenuto mjesto, no ono se ne može povezati s mjestom gdje će

---

¹ Istraživanja je proveo Arheološki zavod Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine - povjerenstvo u Zagrebu između 30. IV. i 9. V. 1998. godine. Ona su provedena u okviru zajedničkog projekta arheološkog obilaska područja grada Zlatara (Usporedi i Filipec 1999: 91). Dio sredstava osigurao je Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagreba za potreba terenske prakse studenata arheologije. U istraživanjima su sudjelovali, uz voditelja K. Filipca, arheolozi H. Tomas i I. Petrinc, te u okviru studentske prakse studenti arheologije: S. Krznar, K. Matijević, B. Mikušić, I. Milošević, M. Novak, M. Pasarić, H. Pohara i M. Rizner.

² E. Laszowski izvodi riječ Gostun od mađarske riječi "gosztány" što doslovno znači zlatni pijesak (Laszowski 1900: 207).

Slika 1 Ucrtni položaj Židovine na Austrijskoj karti, Zagreb 1:200,000
 Fig. 1 The position of Židovina on an Austrian map, Zagreb 1:200,000.

kasnije biti podignuta utvrda Židovina.³ Neki drugi sličan toponim koji bi stajao uz istočne međe posjeda nije spomenut, a koji bi se na neki način mogao povezati s ovim mjestom.⁴ Burg-kaštel Milengrad prvi puta se spominje tek u XV. stoljeću kad se njegovi vlasnici spore s Varaždincima oko nekih posjeda (N. Klaić 1991: 64). S druge strane spominjat će se neki gradovi, kojima se točno mjesto gdje su stajali, danas još nije pronašlo. Gradu Keblu (*Cubul*) koji se spominje samo jednom u ispravi iz 1248. godine mjesto još nije pouzdano utvrđeno (CD IV: 371; Szabo 1939: 63). Isto tako u ispravi iz 1244. godine uz Lobar i

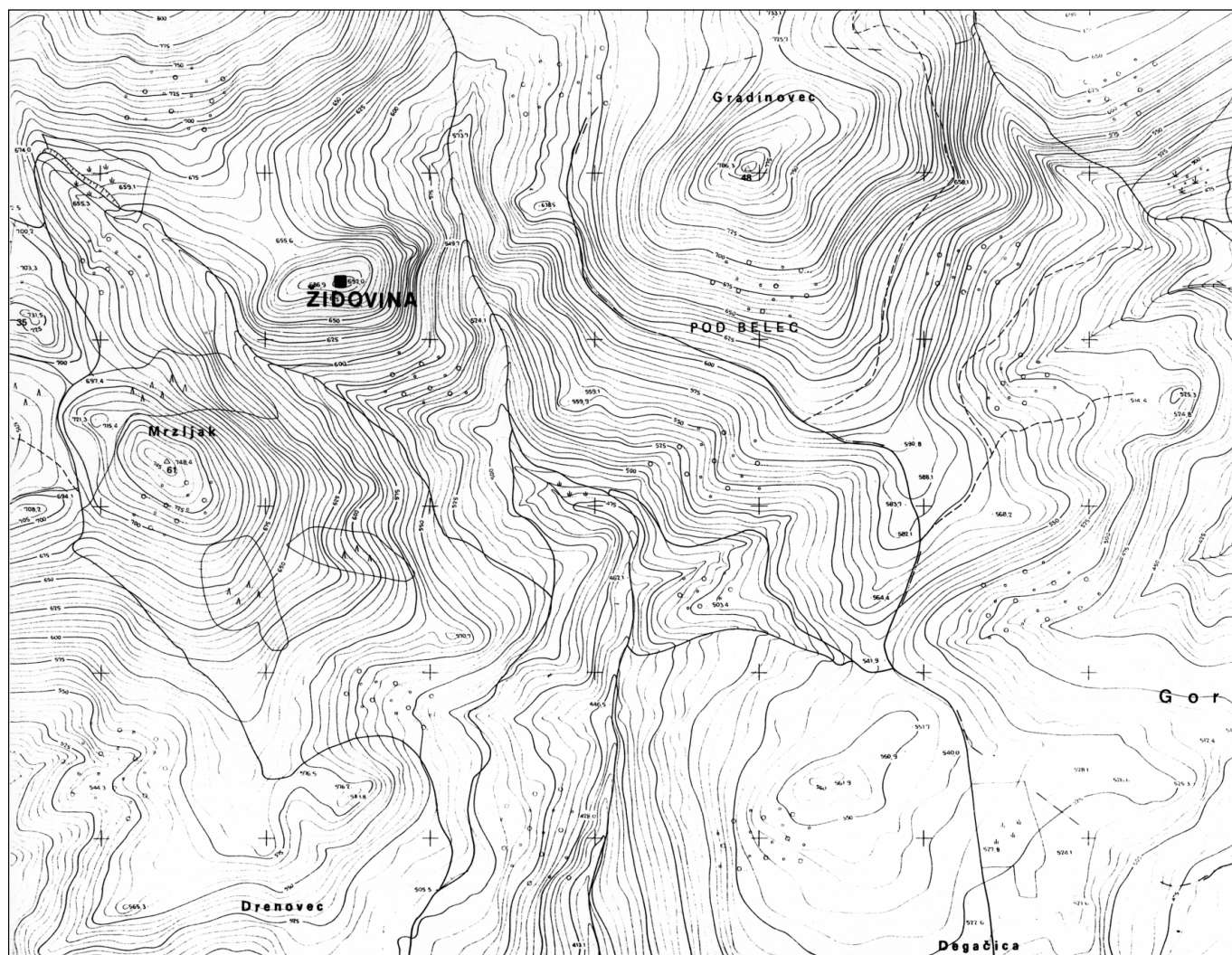
Klenovnik spominju se Zlogonja i Velika. (*Lobar et Velica, Clenonik ac Zlogonam*, CD IV: 246; Klaić 1903/4). Mjesto ovih drugih dvaju posjeda i utvrda do danas također nije utvrđeno, iako se one spominju i u drugim ispravama.⁵ Ne treba posebno napominjati da se Židovina ne spominje ni među gradovima koje grofovi Celjski posjeduju u Zagorju.⁶ Naime upravo posjedi oko Selnice, Batine i Hrašćine nisu došli pod njihovu vlast (N. Klaić 1991: 29-30). Postavlja se pitanje što je s različitim Gradinama, Gradišćima, Gradecima, Gradinovicima, Gracama i sličnim toponimima koji su razasuti po čitavom području. Ako je jedan dio zaista i

³ Slični toponimi pojavljuju se u na području cijelog Hrv. zagorja: kod Bedekovčine nalazi se mjesto Židovinjak, kod Krapine se nalazi Židovski grad (Klaić 1909 : 28-32), te Židovske grabe na Ivanščici nedaleko od Očure (Ivanščica, planinarska karta Hrvatskog planinarskog saveza 1:30000). Slični nazivi u ispravama spominju se i na području susjedne Moravečke županije, ali i drugdje (Klaić 1909; Horvat-Mirnik 1977; Dobronić:1984).

⁴ Nije isključeno da će se neko ime naći u kasnijim ispravama, koje su većim dijelom još neobjavljene.

⁵ Velika (*Welicha*) se spominje još 1239. godine (CD IV: 97-98, Klaić 1903/4).

⁶ Već 1334. grofovi Celjski drže susjedni Belec. Godine 1397. drže Vrbovec i Vinicu, a 1399. već gotovo cijelo Zagorje. Sve posjede zadržat će do pogibelji posljednjeg Celjskog 1453. godine (N. Klaić 1991: 25-33).

Slika 2 Topografska karta 1.5000
Fig. 2 A topographic map, 1:5000.

nosio slično ime u srednjem vijeku, kao npr. Gradišće kod Donje Batine koje se spominje kao *mons Graduch*, ostalima se pravo ime vjerojatno izgubilo (CD V: 228). Tako je i gradu Vrbovcu ime zaboravljeno i zamijenjeno nazivom Veliko Gradišće (Szabo 1939: 36; Tomičić 1995: 111-117).⁷ Sve nas to navodi na zaključak da sačuvane isprave samo djelomice oslikavaju pravo stanje stvari na terenu.⁸ Židovina je u stvarnosti mogla nositi neko sasvim jednostavno ime, možda "Selnica" po

potoku koji teče ispod njega. Slično kao što po potoku Melnici nosi ime i susjedni Melin, koji se obično naziva Milengrad.⁹ Uz potok Selnicu, koja izvire nešto iznad Židovine, pa sve do njenog utoka kod Konjšćine nižu se sela koja nose ime Gornja Selnica, Donja Selnica i Selnica (danas Donja Konjšćina), a u spomenutoj ispravi iz 1258. spominje se na istome potezu i *Zelencha* kod Klimena.¹⁰

⁷ Po gradu Vrbovcu dobio je ime cijeli jedan arhidakonat Zagrebačke biskupije.

⁸ O ne srazmjeru između pisanih izvora i stanja na terenu lijepo se vidi i na primjeru susjedne Moravečke županije (Dobronić 1979).

⁹ Postalo je nekako uobičajeno da se ime burga-kaštela, koji se nalazi iznad mjesta Zajezde, piše kao Milengrad ili Melengrad. Ponekad se on u izvorima zove i *Mellen aliter Zaiezda* (Szabo 1939: 72). U katastarskim mapama nalazi se zapisan kao Melingrad. Potok koji teče ispod grada, u istim mapama, naziva se Melnica. Vjerojatno je potok dobio ime po mlinovima (melinima) koji su bili podignuti na njemu. Mislim da bi se i ime burga-kaštela trebalo pisati kao Melin ili Melingrad. Ime potoka, današnjeg mjesta i srednjovjekovnog utvrđenja jednako je i kod Kebla (*Cubul*) i Velike (*Velica* ili *Welicha*) (Usporedi i Klaić 1903/4, 1-9).

¹⁰ Budak je srednjovjekovnu župu, trgovište i grad Selnicu, današnju Donju Konjšćinu, omaškom smjestio pod Ivanšćicu, otprilike oko mjesta gdje se nalazi Donja Selnica (Budak: 1994: karta 1-5, 7). Da zapravo misli na Donju Konjšćinu vidi se na strani 121.

Slika 3 Pogled na Židovinu

Fig. 3 Plan of the plateau and fortifications of Židovina.

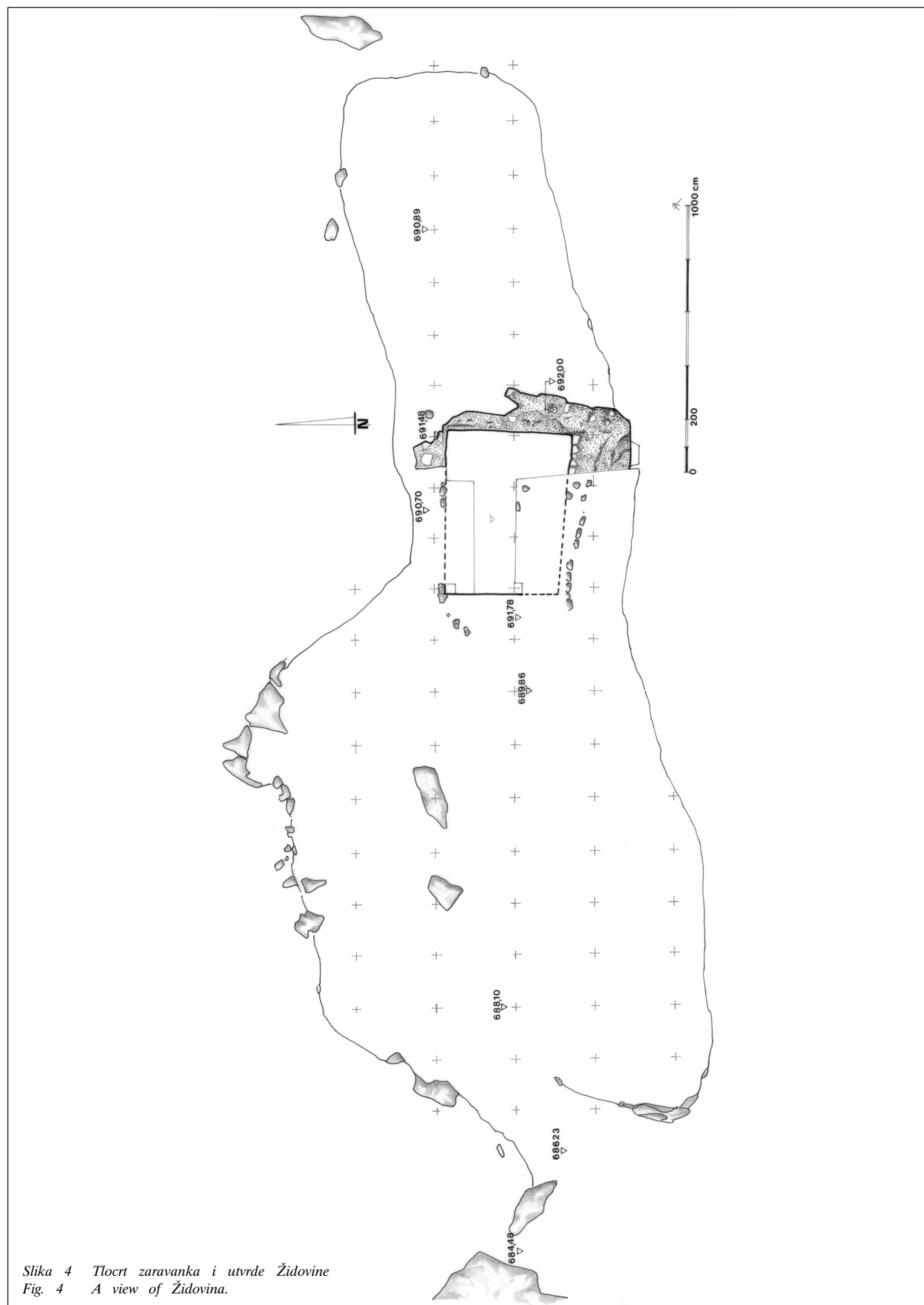
Kome pripada Židovina, ivanovcima ili nekim nama nepoznatim posjednicima s južne strane Ivanščice? U obližnjim selima, Gornjoj Selnici i Završju Belečkom, ne postoji predaja koja bi spominjala negdašnje vlasnike burga. Sve što domaći ljudi znaju jest to da su gore živjeli Židovi.¹¹ Poznato je da su sjeverni obronci Ivanščice bili u posjedu Ivanovaca (Dobronić 1984: 17-24; Kukuljević 1886: 43). Njihova vlast protezala se na nekim mjestima i s južne strane kako nam to svjedoči i spomenuta isprava iz 1258. godine (CD V, 108-112; Dobronić 1984: 18, 20). U njoj je jasno naznačeno da se sjeverno od zemalja sv. Jurja, nalaze posjedi ivanovaca.¹² Takva situacija, na terenu, sačuvana je donekle do danas, tako da najveći vrhovi Ivanščice pripadaju današnjoj Varaždinskoj županiji, tj. području

nekadašnjeg kotara Ivanec. Kad bi ovo utvrđenje bilo u vlasti križara oni bi imali stratešku točku s koje bi mogli držati pod nadzorom i južno Zagorje. Zar ne bi takva utvrda, koja ima izvanrednu stratešku poziciju i s koje se može vizualno kontrolirati veliko područje, bila spomenuta u kojoj ispravi? Važno je napomenuti još i to da ona, za razliku od susjedne prapovijesne gradine Gradinovec (786,3 m), koja se nalazi s druge strane potoka Selnice, vizualno ne komunicira s posjedima oko Prigorca (sv. Duh) i Ivanca, gdje bi teoretski mogla stajati neka druga kontrolna točka.¹³ Vjerojatnije je ipak da je ona bila u vlasti nekih nama nepoznatih plemića koji su držali čestice oko gornjeg toka potoka Selnice. Samim svojim oblikom ovaj grad upravo podsjeća na utvrđeno središte nekog manjeg lokalnog plemića.

¹¹ Možda se ovdje radi o vlasnicima koje su mještani namjerno željeli izbrisati iz svog pamćenja ili o pučkom nazivu za grad u vlasništvu ivanovaca koji su nastali u Palestini, dakle u židovskoj zemlji, i koje su mještani zvali jednostavno Židovima. Jedino se sjećaju posljednjeg vlasnika M. Zabavnika koji je upisan kao vlasnik u zemljišnim knjigama.

¹² Zemlje ivanovaca (*terra cruciferorum sancti Joannis*) nalaze se sjeverno od (K)Remene gorice (*Cremena gorica*), koja se nalazi zapadno od zemlje župana varaždinskog Mihaela (Lobor). Isto tako zapadno od mjesta *Calch* nalaze se zemlje župana Farkaša (Oštrc), istočno je zemlja sinova Jak(ov)a (*Jaco*), a sjeverno su zemlje križara sv. Ivana (CD V: 111). Usporedi i Dobronić (Dobronić 1984: 18-20).

¹³ Na Gradinovcu se raspoznaju obrisi obrambene arhitekture, nađeni su ulomci kasnobrončanodobne keramike i lijepa.

Slika 4 Tlocrt zaravanka i utvrde Židovine
Fig. 4 A view of Židovina.

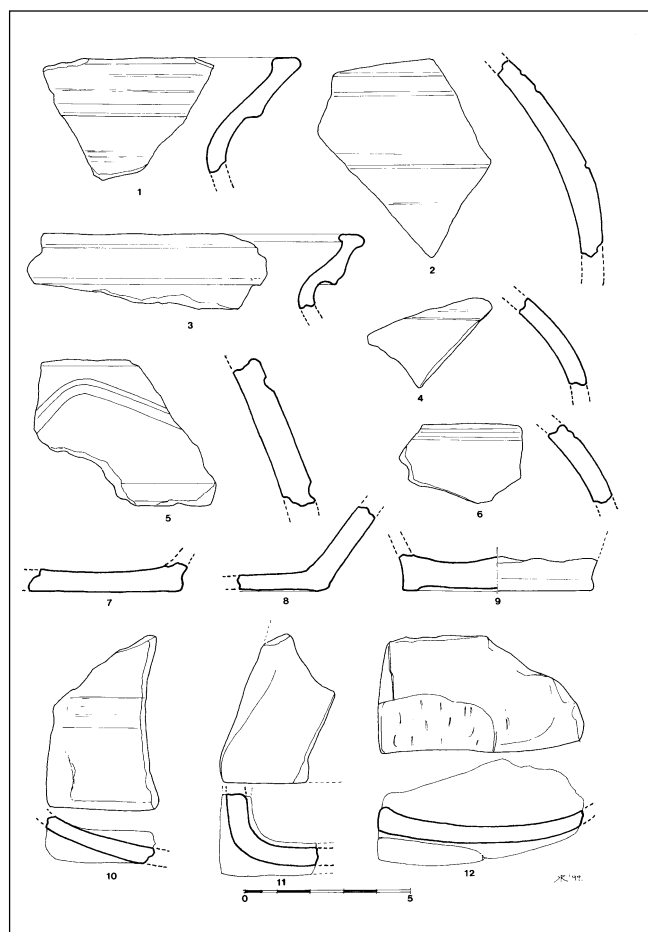
Slika 5 Unutrašnjost kule, istočni zid
 Fig. 5 Interior of the tower, eastern wall.

Ivanščica kao glavna i najviša zagorska gora nije nesavladiva prepreka koja bi dijelila ljude. Štoviše, upravo su ti gorski prostori bili oni koji su povezivali odvojene dijelove zagorske županije. Nasuprot tome riječna dolina uz rijeku Krapinu, vlažna i plavna, bila je značajnija prepreka koja je tek u novije doba prevladana. Stoga su i onodobna naselja većinom smještena u podgorskoj zoni, a na istaknutim točkama južnih obronaka Ivanščice podignuta je i većina srednjovjekovnih utvrda. Naime, kroz cijeli srednji vijek sve do novije dobe cijelo Zagorje više je bilo upućeno prema Varaždinu i sjeveru nego prema jugu. Preko Ivanščice postoje dva glavna kolna prijelaza, jedan na zapadu kod Veternice i utvrde Lobar, te drugi na istoku kod utvrde Bele, koja je bila u vlasništvu ivanovaca. Uz ove glavne prijelaze bilo je više manjih. Često su upravo kotline i usjeci uz potoke bili oni koji su putnika dovodili, uz minimalan napor, s jedne na drugu stranu. Jedan takav put smješten je uz potok Selnicu, kojim se prelazi Ivanščica gotovo po sredini. Da se zaštititi taj prirodni prijelaz, kojim se za čas stiže do današnjeg Prigorca i Ivanca, podignuta je u srednjem vijeku, u vremenu kad je desetkovani kolni promet zamijenjen karavanskim, utvrda koja je danas među mještanima poznata kao "Židovina". Ovaj prijelaz,

koji se još nalazi ucrtan na starim austrijskim kartama, bolji je od svih drugih pješačkih prijelaza (slika 1). Prema pričanju mještana još prije tridesetak godina pašnjaci i sijenokoše protezali su se i iza grada gotovo do sljemena Ivanščice, a danas gotovo neprohodan put još je bio u kolnoj uporabi.

Sama je utvrda podignuta iznad potoka Selnice, nedaleko od njenog izvora, na vrhu strmog brijega (692 m), koji je s tri strane gotovo nepristupačan (slika 2, 3). Sa sjeverne strane pristup je zbog okomito postavljenih stijena nemoguć. Utvrda, koja ima skoro pravilnu orijentaciju zapad-istok, može se pristupiti samo sa zapadne strane, po sljemenju brijega kojim je zaravanak povezan s ostalim masivom Ivanščice (slika 1, 2). Grad se sastoji od tri dijela: ulaznog dijela koji se nalazi između jarka i branič-kule, branič-kule, i zaravanak iza nje (slika 4). Da bi se zapriječio slobodan pristup do kule, kroz koju se jedino ulazi u grad, na najužem dijelu zaravanak prokopan je jarak Tako je cijeli kompleks umjetno odvojen od južnih obronaka Ivanščice. Danas se taj jarak tek nazire u konfiguraciji terena. Uz Židovinu slično su jarkom odijeljeni Lobar i Milengrad (Szabo 1913/4: 112, 117).¹⁴ Nakon što se prijeđe jarak i

¹⁴ Stari grad Lobar sastoji se od dva odvojena dijela. Glavni dio, koji opisuje i Gj. Szabo, nalazi se na najvišoj točki brijega, dok se drugi dio nalazi tik uz prokop. Tu su ustanovljeni tragovi zidova nekog objekta kojim je ta, najteže branjena strana, dodatno utvrđena.

Slika 6 Ulomci kasnosrednjovjekovne keramike i pećnjaka
Fig. 6 Fragments of late mediaeval pottery and stove tiles

otvoreni prostor dug oko 18 m, dolazi se ravno do kule, koja je podignuta tako da zatvara cijelu širinu zaravanka. Ovakav način ulaznja u grad upravo je tipičan za poslijetatarsko vrijeme (Horvat 1998: 49).

Četverokutna branič-kula jedini je sačuvani i danas vidljivi objekt na Židovini (slika 4, 5). Iako zidovi nisu vidljivi u cijelosti, može se pretpostaviti da je duga oko 11 m, a široka oko 9 m. Unutrašnjost kule velika je 6,4 x 4,7 metara. Svi zidovi načinjeni su od kamena lomljenca. Debljina istočnog zida, zida koji je jedini vidljiv u cijelosti, kreće se između 2,2 i 2,3 m. Vjerojatno su i ostali zidovi bili iste debljine čemu u prilog svjedoče velike naslage ruševine. Najbolje sačuvani istočni zid dva metra je viši od najnižeg južnog zida (slika 5). Njegova visina, mjerena od razine iskopa, iznosi oko 2,6 m. Prema pričanju mještana još su početkom stoljeća oni bili u boljem stanju. Lokalni posjednik Zabavnik, na čijoj se zemlji Židovina nalazila, dao je rušiti zidove, a od srušene građe podizao je u podnožju brijega vapnenice. Između dva svjetska rata domaći ljudi otkopali su u potrazi za zlatom dio unutrašnjosti kule, no prema

sjećanju starijih nisu ništa vrijedno našli. Njihov kop omogućio nam je da analiziramo sačuvane ostatke arhitekture. Vanjsko lice kule može se vidjeti samo na jednom malom dijelu uz južni zid. Lice je načinjeno od priklesanog kamena nejednake veličine. Ostale stranice u potpunosti su zatrpane šutom, te nisu ni otkopavane kako se ne bi objekt, koji se i ovako nalazi u jako lošem stanju, doveo u još gore. Unutrašnji zidovi bolje su vidljivi. Tako se istočni zid može sagledati u svojoj dužini, a ostali u manjoj mjeri. Zidovi se po strukturi razlikuju. Na istočnom se i zapadnom zidu u donjem dijelu dobro vidi jedan način zidanja, a u gornjem drugi. Donji dio podignut je od kamena manjih dimenzija, uz obilnu upotrebu žbuke. Vanjsko lice bilo je potpuno prekriveno žbukom, kako se to lijepo može vidjeti na zapadnom zidu. Kamenje je poslagano u koliko-toliko pravilne redove. Iznad ovoga zida podignut je drugi koji se sastoji od velikih kamena lomljenca. Oni su, tek malo priklesani i poslagani bez nekog reda. Graditelj je u ovoj fazi bez nekog pažljivijeg odabira uzimao kamenje u okolici brijega. Unutrašnjost zida popunjena je manjim kamenjem uz obilnu upotrebu žbuke. Gornji zid potpuno naliježe na donji zid. Radi li se ovdje o prizemlju i početku prvog kata? Sva je unutrašnjost kule zasuta velikom količinom šute i građevnog materijala. U šuti, posebno s vanjske strane južnog zida pronađeni su manji ulomci opeke. Možda je najviši dio kule bio obzidan opekam, poput medvedgradske. Svojom veličinom ova kula upravo i podsjeća na medvedgradsku i vjerojatno je nastala u istom vremenu (usporedi i Horvat-Mirnik 1977: 123-124). Na samome objektu nisu otkrivene nikakve profilacije ili neko dugo obrađeno kamenje.

Prostor koji se nalazi iza kule vjerojatno je umjetno izravnat i na njemu se osim prirodnih stijena, ne nailazi na tragove kakovog zida. Nije isključeno da je taj dio bio zaštićen drvenom ogradom, uz to što je zaštićen prirodnom svoga položaja. Vjerojatno je na ovome dijelu bio podignut kakav gospodarski objekt, staja ili nešto slično.

U zasipu kule pronađeno je više ulomaka keramičkih posuda i pećnjaka (slika 6). Radi se prije svega o dobro pečenoj keramici svijetlosmeđe, žute i crvenkaste boje. Posude se načinjene od dobro pročišćene gline s primjesom pijeska. Nađeni su ulomci gornjeg dijela posude, profiliranog vrata, trbuha i dna. Najčešće su bile ukrašene urezanim horizontalnim linijama i valovnicama. Poneke posude ispucane su vjerojatno od česte upotrebe. Na osnovi oblika i faktura sva nađena keramika može se datirati u drugu polovicu XIII. i XIV. stoljeće (Holl 1963: 383-388, 66. kép). Premali broj uzoraka nije pogodan za uže vremensko opredjeljivanje, no radi se o tipičnoj kasnosrednjovjekovnoj keramici kakva se nalazi i na drugim lokalitetima.¹⁵ Pećnjaci se

¹⁵ Gotovo identična keramika nađena je u Gornjoj Konjščini na lokalitetu Gradec. Isto tako slična keramika nađena je u naboju nasipa kasnogotičko-renesansnog grada Selnice, danas Konjščine (K. Filipec, Stari grad Konjščina, Rezultati arheoloških istraživanja, Zagreb 1998., elaborat).

nalaze na gotovo svim starim gradovima u kontinentalnoj Hrvatskoj (Horvat 1994: 215-240). Ovdje su nađeni samo lončasti pećnjaci kakvi se u masovnijoj upotrebi pojavljuju tijekom XIV. stoljeća (Holl 1963: 383-388). Ovdje nađeni pećnjaci svjedoče da je kula, osim u obrambene svrhe, korištena i kao stambeni objekt.

Židovina je najmanji u nizu srednjovjekovnih gradova koji se nalaze na južnim obroncima Ivanščice. Od zapada prema istoku nižu se, na približno jednakoj udaljenosti, utvrde: Velika(?), Lobor, Oštrc, Belec, "Židovina", Milengrad i Greben. Ovi gradovi samo su odsječak šireg osmišljenog sustava obrane područja između rijeka Drave i Save (Miletić 1997: 111). Uz Židovinu još samo grad Oštrc, koji je vjerojatno nastao u isto vrijeme, ima pravu branič-kulu. Svojim oblikom bliži su mu gradovi razasuti po drugim strateškim mjestima. Tako npr. osnovu grada Sutinskog čini jedna branič-kula oko koje se nižu prigradene prostorije i opkopi s nasipom.¹⁶ Toranj crkve sv. Jurja u Belcu, istina građen puno kvalitetnije, dimenzijama, posebno debljinom zidova najviše slični Židovinskoj branič-kuli (Szabo 1913/4: 140-141, sl. 43, 44). Druge analogije mogu se naći na području Prigorja, negdašnje Moravečke županije, ali i drugdje (Dobronić 1979: 71-109; Dobronić 1984: 98-114). Ovdje treba ukazati i na Poganu gradinu u Požeškoj kotlini (Horvat-Mirnik 1977; Dobronić 1984: 106-107). Upravo su branič-kule ovoga tipa, koje dominiraju čitavim arhitektonskim sklopom plemićkog grada, građene od druge polovice XIII. stoljeća. One su

nastale u vrijeme kad su stari gradovi podizani na kamene vrhove - žive stijene strmih strana koje su same po sebi bile utvrde (Horvat 1998: 49-50). To se poklapa i s nađenim ulomcima keramike i pećnjaka koja otprilike i govori o vremenu kad je ovo sijelo zagorskih plemića bilo u upotrebi.

Prema svemu izlazi da je grad koji je danas poznat pod imenom Židovina sagrađen negdje u drugoj polovici XIII. stoljeća. Podignut na strateškom mjestu uklopljen je u limes kojim se nastojalo utvrditi Zagorja od moguće nove tatarske provale. Poznato je da nisu svi zagorski gradovi nastali u isto vrijeme, niti se svi spominju u povijesnim izvorima. Tako se susjedno utvrđenje Milengrad, koje je vizualno povezano sa Židovinom, spominje tek od XV. stoljeća. Jedni gradovi su rušeni, a drugi su građeni, kao što je to slučaj npr. s Vrbovcem i Velikim Taborom (Miletić 1997: 111). U kronici grofova Celjskih spominje se da su oni porušili više svojih gradova na posjedima u Ugarskoj, izričito se spominje Lepoglava (Szabo 1920: 19, 84). Stari grad Kamenica koji se u izvorima spominje od 1334. godine, čitav je još 1435, a 1463. godine nalazimo ga već razvaljenog (Laszowski 1905: 635). Na samom utoku potoka Selnice u rijeku Krapinu, pored mjesta Selnica, danas Konjščine, bit će podignuta koncem XV. stoljeća nova kasnogotičko-renesansna utvrda u skladu s novim načinom ratovanja. Najkasnije do toga vremena Židovina, smještena daleko od novog načina života i od suvremenih komunikacija morala je biti napuštena.

¹⁶ Tloris grada Sutinskog čuva se u arhivu "Državne uprave za zaštitu kulturne baštine" u Zagrebu.

POPIS LITERATURE

- Budak 1994 N. Budak, *Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku*, Zagreb-Koprivnica 1994.
 CD IV T. Smičklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae IV*, Zagreb 1905.
 CD V T. Smičklas, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae V*, Zagreb 1907.
 Dobronić 1979 L. Dobronić, *Po starom Moravcu*, Zagreb 1979.
 Dobronić 1984 L. Dobronić, *Posjedi i sjedište templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrvatskoj*, Rad JAZU, knj. 406, Zagreb 1984.
 Filipec 1999 K. Filipec, Zaštitno arheološko iskapanje kod svetišta Majke Božje Gorske u Loboru, *Obavijesti HAD-a*, XXXI, 1, Zagreb 1999, 88-93.
 Holl 1963 I. Holl, *Mittelalterliche Keramik aus dem Burgpalast von Buda*, *Budapest régiségei* XX, Budimpešta 1963, 335-394.
 Horvat 1994 Z. Horvat, Grijanje u srednjovjekovnim burgovima kontinentalne Hrvatske, *Prostor*, vol. 2, No. 3-4, Zagreb 1994, 215-240.
 Horvat 1998 Z. Horvat, Ulazi u burgove 12 - 15 stoljeća, *Prostor*, vol. 6, No. 1-2, Zagreb 1998, 41-66.
 Horvat-Mirnik 1977 Z. Horvat-I. Mirnik, Srednjovjekovna arhitektura u Požeškoj kotlini, *Požega 1277-1977*, Požega 1977, 121-157.
 N. Klaić 1991 N. Klaić, *Zadnji knezi Celjski v deželah sv. Krone*, Ljubljana-Celje 1991.
 Klaić 1909 V. Klaić, Krapinski gradovi i predaja o njima, *VHAD n. s. X* (1908/9), Zagreb 1909, 6-82.
 Klaić 1903/4 V. Klaić, "Indagines" i "Portae" u Hrvatskoj i Slavoniji, *VHAD n. s. VII* Zagreb 1903/4, 1-9.
 Klemenc-Saria 1936 J. Klemenc, B. Saria, *Archeologische Karte von Jugoslawien: Blatt Ptuj*, Beograd-Zagreb 1936.
 Kukuljević 1886 I. Kukuljević, *Priorat Vranski s vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj*, Rad JAZU, knj. 82, Zagreb 1886.
 Laszowski 1900 E. Laszowski, Šest bilježaka iz listina XIII. vijeka, *VHAD n. s. IV* (1899/1900), Zagreb 1900, 207-208.
 Laszowski 1914 E. Laszowski, Grad Lobor, *Hrvatska prosvjeta*, Zagreb 1905, 634-657.
 Miletić 1997 D. Miletić, Plemički grad Kostel, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 11-12, 1994/5. Zagreb 1997, 111-133.
 Miletić 1999 D. Miletić, Plemički grad Belec, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 13-14, 1996/7. Zagreb 1999, 135-153.
 Szabo 1913/4 Gj. Szabo, Spomenici kotarâ Krapina i Zlatar, *VHAD, n. s. sv. XIII*, Zagreb 1913/4, 103-204.
 Szabo 1920 Gj. Szabo, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1920.
 Szabo 1939 Gj. Szabo, *Kroz Hrvatsko zagorje*, Zagreb 1939.
 Tomičić 1995 Ž. Tomičić, U potrazi za srednjovjekovnim naslijeđem Hrvatskog zagorja, *Hrvatsko zagorje*, 1, Krapina 1995, 109-124.
 Tomičić 1997 Ž. Tomičić, Prijedlog za skicu arheološkog zemljovida Bedekovčine, *Bedekovčina stara i plemenita*, *Bedekovčina* 1997, 51-66.

SUMMARY

AN UNKNOWN MEDIAEVAL FORTRESS IN THE IVANŠČICA HEIGHTS

Key words: Hrvatsko zagorje, Židovina, Castle, the Middle Ages

Architectural mapping and test excavations were performed in 1998 at a previously unknown mediaeval fortress in the Ivanščica Heights (Krapina-Zagorje County, near the city of Zlatar). The castle is located in a very good position overlooking one of the passes through the heights, as well as land stretching all the way to the Krapina River. The fortress, which probably was called Židovina, as it is today by the local inhabitants, is not mentioned in any historical source. The fortification is located above the Selnica Stream, not far from its source, at the top of a steep hill (692 m asl), almost entirely inaccessible on three sides. On the northern side, access is impossible because of the perpendicular cliffs. It can be

reached only on the eastern side. It consists of three parts: an entrance section between the ditch and the rampart-tower, the rampart-tower, and the plateau beyond it. A fortification consisting of a single tower is a symbol for the entire mediaeval period, and similar castles were built throughout all of medieval Slavonia in the second half of the 13th century. This was a time when fortified castles were erected on stone peaks — sharp cliffs with steep sides that in and of themselves were fortresses. This corresponds to the discovered fragments of pottery and stove tiles. At the end of the 15th century or in the 16th century, the fortification was no longer in use. This corresponds to the period when a new late Gothic-Renaissance fortress was to be erected, according to the new requirements of warfare, at the juncture of the Selnica Stream and the Krapina River, next to the site of Selnica, today known as Konjšćine.

Translated by B. Smith-Demo